

GÜLBAHAR ABDULLAYEWA, GURBANBERDI WELBEGOW,
KAMILJAN HALLYEYEW

ENE DILI

Umumy orta bilim berýän mekdepleriň
1-nji synpy üçin derslik

*Özbekistan Respublikasynyň Halk bilimi
ministrligi tarapyndan neşire hödürlenen*

Üçünji neşir

«O'ZBEKISTON» NEŞIRYAT-ÇAPHANA DÖRIDIJILIK ÖYI
DAŞKENT – 2013

UO'K: 811.512.164(075)
372.881.1(075)
KBK 81.2Tur-9
A13

Jogapkär redaktor:

G. Aşyrow – Ubaýdullaýew adyndaky mugallymlary kämilleşdiriş institutynyň mugallymy.

Syn ýazanlar:

A. Arazow – NDPI mugallymy, filologiya ylymlarynyň kandidaty.

Ş. Abdullaýewa – Respublikan tälim merkeziniň metodisti.

D. Saryýewa – Dörtkök tümenindäki 7-nji mekdebiň başlangyç synp mugallymasy.

Şertli belgiler:

– Soraglar

– Ýumuşlar

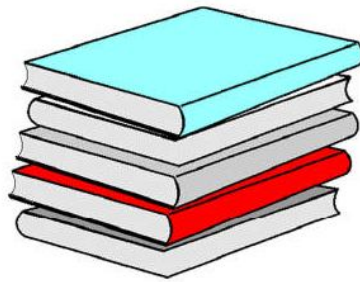
– Dersiň soňy

**Döwlet býujeti serişdeleriniň hasabyndan
çap edildi. Mugt.**

SES WE HARP

Sesi aýdýarys we eşidýäris.

1-nji gönükme. Surata serediň. Olaryň atlaryny depderiňize ýazyň. Her sözde näçe harp we näçe ses bardygyny aýdyp beriň.

2-nji gönükme. Teksti okaň.

Kanikul gutardy

Gyş kanikuly gutardy. Kanikul döwründe çagalar gowy dynç aldylar. Okuw ýylynyň ikinji ýarymy başlandy. Çagalar uly höwes bilen mekdebe gelyärler.

Tekstiň birinji we ikinji sözlemlerini de-
deriňize göçüriň. Ondaky her sözde näçe
ses we näçe harp bardygyny hem-de
olaryň nähili seslerdigini aýdyp beriň.

3-nji gönükme. Miweleriň atlaryny okaň
we göçüriň.

Alma, nar, garaly, armyt, ülje, şetdaly, erik,
injir, üzüm.

Göçüren sözleriňiziň her birinde näçe
ses we näçe harp bardygyny aýdyň.

**Harpy ýazýarys we okaýarys.
Harp sesiň ýazuw belgisidir.**

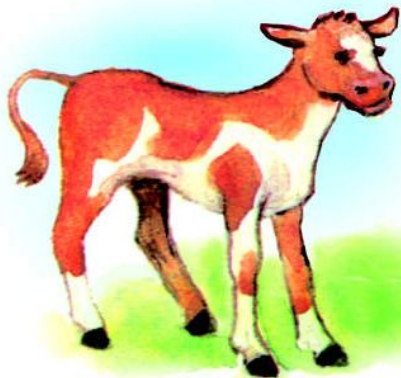
4-nji gönükme. Okaň we göçüriň.

Özbekistanda uly şäherler köp. Daşkent,
Samarkant, Buhara, Nöküs, Ürgenç, Karşy we
ýaly şäherler Özbekistanyň iri şäherleridir.

Her bir sözde näçe ses we näçe harp
bardygyny aýdyp beriň.

5-nji gönükme. Suratlaryň atlaryny aýdyň we depderiňize ýazyň.

Bu haýwanlar hakynda bilýän zatlaryňyzy gürrüň edip beriň. Her sözde näçe ses we näçe harp bar?

6-njy gönükme. Nakyllary okaň we gö-çüriň.

Zähmet soňy rahat. Zähmet bagt getirer. Tomus depesi gaýnamadygyň gys gazany gaýnamaz.

Öz bilýän nakyllaryňyzy depderiňize ýazyň.

ÇEKIMLI WE ÇEKIMSIZ SESLER

Sesler iki topara bölünýärler:

1. Çekimliler. 2. Çekimsizler.

ÇEKIMLI SESLER

A, e, ä, i, o, ö, u, ü, y –
çekimli seslerdir.

7-nji gönükme. «Gyş» diýen hekaýajygy okaň.

Gyş

Dekabr, ýanwar, fewral aýlary gyş paslydyr. Gyşyna howa sowuk bolýar. Gar ýagýar. Suw doňýar. Çagalar gar togalap oýnaýarlar. Gardan adam ýasaýarlar.

Soraglara dilden jogap beriň:

1. Haýsy aýlar gyş pasly?
2. Gyşyna howa nähili bolýar?

Ikinji soragyň jogabyny depderiňize ýazyň. A, o, u, y harplarynyň aşagyny çyzyň.

8-nji gönükme. Şygry okaň we düzüminde i, e, ö, ü, ä harplary bolan sözleri aýdyp beriň.

Gar

Gyş aýynyň bir günü,
Ýatyr ýerde akja gar.
Eremänkä öňküsi,
Gar üstüne gar ýagýar.

Ak tigirden çözlenýän,
Sapak ýaly akja gar.
Şindem dynman ýagyp dur,
Ýuwaş-ýuwaş galňaýar.

Köçä bakyp aýnadan,
Öýde kiçijik Çary.
Arkaýyn synlap dur,
Daşarda ýagýan gary.

A. Atabaýew

9-njy gönükme. Okaň we göçüriň.

14-nji ýanwar Watan sakçylary günü. Meniň agam Watan gullugynda hyzmat edýär. Watan gulluk etmek her bir ýigidiň borjudyr.

Her bir sözde näçe harp bardygyny depderiňize sözleriň üstünden sifr bilen ýazyň.

N u s g a: 14-nji(3) ýanwar(6)...

10-njy gönükme. Okaň we içinde o, u, ö, ü harplary bolan sözleri göçüriň.

Eýer, gün, ýelim, ýegen, ýolka, durna, ýorunja, köwüş, demir, orak, ýorgan, ýagty, düýe, çopan, ýumuş, ýuka, erik, sagat, ýalyn, bugdaý, goýun, ýagyş, çörek, göle.

N u s g a: Gün, ýolka, ...

11-nji gönükme. Haýwanlaryň atlaryny ýazyň. Nokatlaryň ýerine degişli çekimli sesleri ýazyň.

Goý...n, guz..., g...le, eş...k, d...ýe, ök...z, owl...k, k...şek, kürr..., t...ý, s...gyr, ...t, p...şik, güj...k.

12-nji gönükme. Okaň we her sözdäki çekimli sesleri aýdyň.

Mekdep

Ol iki gatly owadan jaý biziň mekdebimiz. Ol obanyň ortasynda ýerleşýär. Biz mekdebiň

daş-töweregini arassa saklaýarys. Mekdebi-
miziň oňat sport meýdançasý bar.

Birinji, ikinji sözlemi depderiňize göçüriň.

13-nji gönükme. Atalar sözlerini okaň we
göçüriň. Çekimli sesleriň aşagyny çyzyň.

Saýany ekmeseň, salkynda ýatmarsyň.
Çekseň zähmet, ýagar rähnet.
Bu günki işiňi ertä goýma.

N u s g a: Saýany ekmeseň, ...

14-nji gönükme. Matallary okaň we her
sözdäki çekimlileri aýdyp beriň.

El bilen ekerler,
Dil bilen orarlar.

Sary agam içerde,
Gökje goly daşarda.

Polat atym ýüwrüp barýar,
Ýeri çepbe çöwrüp barýar.

15-nji gönükme. Şygry okaň. Her sözde
haýsy çekimlileriň bardygyny aýdyň.

Watan hakda

Bir ýany Syrderýa,
Bir ýany Aral.
Çölünde ýaýnaýar,
Keýikdir, maral.

Obalaryn görseň,
Gyş-u – ýaz gözel.
Göwnüň joşa geler,
Düzersiň gazal.

Gurbanberdi Welbegow

Goşgyny ýat tutuň.

ÇEKIMSIZ SESLER

B, w, g, d, ž, j, z, ý, k, l, m, n, ñ, p, r, s, t, f, h, ç, ş – çekimsiz seslerdir.

16-njy gönükme. Şygry okaň we her sözdäki çekimsiz sesleri aýdyp beriň.

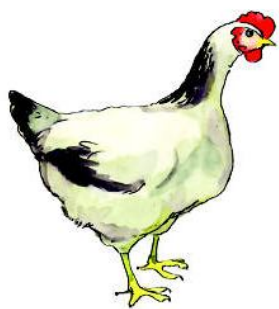
Iki dost

Ol ikisi söwer dostdy,
Biri Garly, biri Çary.
Haçan görseň, ine şolaň,
Daşyndady oglan bary.

Ikisi-de ýaşytdylar,
Ikisem bir ýylda doglan.
Garly diýseň ýygra, ýuwaş,
Çary bolsa alçak oglan.

Diýseň edil kanun ýaly,
Bir-birine aýdanlary.
Iki dosta guwanardy,
Obamyzyň adamlary.

17-nji gönükme. Suratlary synlaň we olaryň atlaryny depderiňize ýazyň.

Ýazan sözleriňizdäki çekimsiz harplaryň aşagyny çyzyň.

18-nji gönükme. Matallary okaň we manysyny depderiňize ýazyň. Şol sözlerdäki çekimsizleri aýdyň.

Hatar-hatar dişi bar,
Başymyzda işi bar.

Iki ýaprak bir tende,
Gezer gülzar-çemende.

19-njy gönükme. Hekaýajygy okaň we has gara ýazylan sözleri göçüriň. Olardaky çekimsizleri aýdyň.

Bäşim

Bäşim biziň **synpymyzda** okaýar. Ol sapaklaryna oňat ýetişýär. Bäşim örän **tertipli** okuwçylaryň biri. Ol **okuwdan** sebäpsiz ýeke minut hem **galmaýar**. Bäşimiň doganynyň ady **Enegül**. Ol ýedinji synpda **okaýar**.

Soraglaryň jogabyny depderiňize ýazyň:

1. Bäşim nähili okuwçy?
2. Ol sapaklaryna nähili ýetişýär?

20-nji gönükme. Okaň we şäher atlaryny depderiňize göçürüp ýazyň.

Özbekistan Respublikasynda iri şäherler. Respublikamyzda Samarkant, Buhara, Hywa we Kokant ýaly gadymy şäherler bar. Şäher we obalarda halklar agzybir ýaşaýarlar we zähmet çekýärler.

Öz bilýän şäher atlaryny aýdyp beriň.

21-nji gönükme. Hekaýajygy üns berip okaň. Has gara ýazylan sözlerdäki çekimsizleri aýdyň. Birinji we ikinji sözlemleri depderiňize ýazyň.

Çagalar bagy

Güljahan, Mähri, Wepa dagylar **çagalar** bagyna gatnaýarlar. Çagalar bagynda **kör-pelere** gowy seredýärler. Olar oýnaýarlar, **şatlanýarlar**. Olara ýorgan, ýassyk, stol, stul ýaly sözleriň **öý goşlarynyň** adyny aňladýandygyny hem öwredýärler.

Soraglara dilden jogap beriň:

1. Güljahan, Mähri, Wepa dagylar nirä gatnaýarlar?
2. Çagalar bagynda çagalara nähili seredýärler?
3. Çagalar bagynda olar näme işleýärler?

ÝOGYN WE INÇE ÇEKIMLI SESLER

22-nji gönükme. Teksti okaň. Her sözdäki çekimlileri aýdyp beriň.

Her bir garaşsyz ýurt öz döwlet nyşanlaryna eýedir. Özbegistan döwletiniň garaşsyzlygynyň nyşanlary onuň baýdagy, Döwlet senasy we Döwlet gerbi hasaplanýar. Döwlet nyşanlary mukaddesdir.

1. Üçünji sözlemde näçe söz bar?
2. Şu sözlemi bogunlara bölüp ýazyň. Her bogundaky çekimli we çekimsiz sesleri aýdyň.

23-nji gönükme. Aşakdaky tapmaçany okaň we göçüriň. Çekimli sesleriň aşagyny çyzyň. Jogabyny synp tagtasynda ýazyň.

«Gal» diýseň, galanok,
Emma ýöräp bilenok. (əgəloɣ)

Ýelkenli ýetmez yzyndan,
Jylawbaz tutmaz dyzyndan. (ωλγιες)

24-nji gönükme. Goşgy bendini depde-riňize ýazyň we ýat tutuň.

Besdir baglaň garrany,
Besdir daglaň garrany,
Garrasak biz garraly,
Sen garrama, eje jan.

Çekimli sesleriň aşagyny çyzyň.

Çekimli sesler iki hili bolýarlar:

1. ýogyn çekimliler: a, o, u, y.

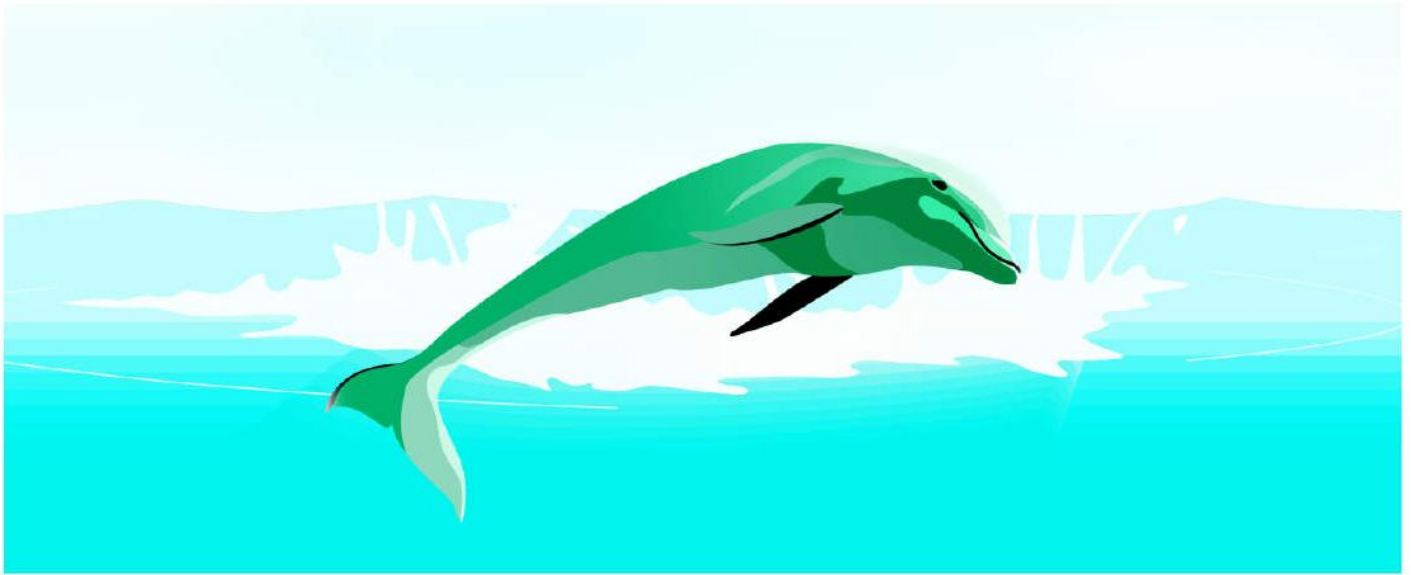
2. inçe çekimliler: ä, ö, ü, i, e.

25-nji gönükme. Teksti okaň we göçüriň.

Täsin jandar

Delfinler suwdan 2–3 metr ýokary böküp bilýärler. Şeýdip olar uçýan balyklary tutýarlar.

Şolar bilen iýmitlenýärler. Olar akylyly haýwanlardyr. Delfinler adama tiz öwrenişýär.

Ýogyn çekimlileriň aşagyny çyzyň.

N u s g a: suwdan ...

26-njy gönükme. Teksti göçüriň. Nokatlaryň ýerine degişli çekimlini goýmagy unutmaň.

Maral her gün ir t...rýar. Ýorgan-d...şegini ýygnaýar. Bed...nterbiýe maşklaryny edýär. Soňra s...byn bilen ýuwunýar. Ertirlik nah...rny iýip, mekdebe gidýär.

27-nji gönükme. Özüňizden içinde ýogyn çekimlisi bolan miweleriň atlaryny ýazyň. Aralarynda dyngy belgi goýmagy unutmaň.

N u s g a: alma, armyt, ...

28-nji gönükme. Tapmaçany okaň we göçüriň.

Sandyk doly ak sadap.

(aɣyz we dişler)

Iki dogan, bir-birini görmeýär.

(gözler)

Demir galaň içinde, gyzyt taýym oýnaýar.

(dişler we dil)

Ýogyn çekimlileriň aşagyny çyzyň.

29-njy gönükme. Saglyga degişli nakyllary okaň we göçüriň.

Ynsan ýaltalykdan kesel bolar,
Zähmetden bolsa sagdyn bolar.

Arassalyk-saglygyň girewidir.
Saglyk – baş baýlyk.

Işdä keselden gaçar, sagdynlara dost bolar.

Ýogyn çekimlileriň aşagyny çzyň.

30-njy gönükme. Aşakdaky öwüt-nesihat häsiýetli sözlemleri okaň we göçüriň.

Gapy açyk bolsa-da, sorap gir.

Buýrulsa işden gaçma, rugsatsyz gapy açma.

Az sözle, köp diňle.

Inçe çekimlili sözleri aýdyp beriň.

31-nji gönükme. Teksti okaň.

Gyş

Kalendar boýunça gyş 1-nji dekabrdan başlanýar. Emma astronomlar 22-nji dekabry,

ýagny ýylyň iň gysga gününi gyşyň başla-
nyşy diýip hasaplaýarlar.

Soraglaryň jogabyny depderiňize ýazyň:

1. Bir ýylda näçe pasyl bar?
2. Häzir ýylyň haýsy pasly?
3. Gyş paslyna haýsy aýlar girýär?

Ýazan sözlemleriňizdäki inçe çekimlili
sözleriň aşagyny çyzyň.

**Sözüň birinji çekimlisi ýogyn bolsa,
soňky çekimlileri hem ýogyn bolýar.**

**Sözüň birinji çekimlisi inçe bolsa,
soňky çekimlileri hem inçe bolýar.**

32-nji gönükme. Matallary okaň we jogabyňy ýazyň.

Aýagy ýok, eli ýok,
Aýnalary tyrkyldadýar.
Myhman bolup bagyma,
Hoşboý ysın dargadýar. (ɪwəʃ)

Zer halym, zergär halym.
Götersem agyr halym. (ɪər)

Göze görünmez,
Elde tutulmaz,
Burnuňa girmän galmaz. (əmoɯ)

33-nji gönükme. Guşlaryň atlaryny okaň we göçüriň. Diňe inçe çekimliniň aşagyny çyzyň.

Kepderi, serçe, laçyn, gumry, käkilik, bür-güt, garlawaç, hüýpüýpik, ördek, gaz, durna, sülgün.

34-nji gönükme. Okaň we göçüriň. Diňe ýogyn çekimlileriň aşagyny çyzyň.

Howanyň alamatlary

Eger gar güýçli we çalt ýagsa çalt dynýar.
Haýal ýagsa uzak ýagýar.

Howa açyk güni gije goýy ümür düşse,
gijesine sowuk bolýar.

35-nji gönükme. Goşgyny göçuriň. Diňe
ýogyn çekimlileriň aşagyny çyzyň.

Ülkäm gözel we abat,
Bize berdi uly bagt.
Ýaýnadýar ol bagrynda,
Oýnadyp gujagynda.

36-njy gönükme. Nakyllary okaň we gö-
çüriň. Inçe çekimlileriň aşagyny çyzyň.

Bahylyň bagy gögermez,
Gögerse hem, miwe bermez.

Bahyl bolma, sahy bol,
Hemişe bol açyk gol.

37-nji gönükme. Özüňizden okuw esbap-larynyň atlaryny ýazyň. Ýogyn çekimlileriň aşagyny çyzyň.

N u s g a: Kitap, galam, depder, ...

38-nji gönükme. Teksti okaň we diňe inçe çekimliler bolan sözleri göçüriň.

Daşkent

Daşkent – Özbegistan Respublikasynyň paýtagtydyr. Ol gözel we bag-bossanlara baý şäherdir. Daşkentde birnäçe owadan binalar, muzeýler we seýil baglary bar. Daşkent metrosy owadan we amatlydyr.

39-njy gönükme. Nahar atlaryny ýazyň.

N u s g a: Dograma, çorba, palaw, ...

**Sözüň içinde ýogyn çekimli bolsa,
degişli ýerinde y ýazylýar.**

**Sözüň içinde inçe çekimli bolsa,
degişli ýerinde i ýazylýar.**

40-njy gönükme. Şygry okaň we göçüriň.
Nokatlaryň ýerinde **y** ýa-da **i** çekimlileriniň
birini ýazyň.

Öwrener ilk ... edep –
Kitaby okan oylan.
Ýüzü-de bolar aç...k –
Kitaby okan oylan.

Hormat eder ul...ny,
Kiç...ler oň jan-teni,
Ýer...ne ýetirer wadas...n.
Kitaby okan oylan.

Polat Mömin

41-nji gönükme. Nakyllary okaň we göçüriň. Göçüreniňizde nokatlaryň ýerine **y** ýa-da **i** çekimlisini ýazyň.

Kitap – seniň iň oňat dostuňdyr.

Kitaby aýawl... saklaň

Kitap hazyna – bilim baýlyk.

Kitap – bilim çeşmes...dir.

Näme üçin **y** ýa-da **i** ýazmagyňyzyň sebäbini aýdyň.

42-nji gönükme. Özüňizden içinde **y** çekimlisi bolan baş sany adam adyny, içinde **i** çekimlisi bolan baş sany adam adyny ýazyň.

N u s g a: Nurýagdy, ...

Bäşim, ...

43-nji gönükme. Teksti okaň we göçüriň. Nokatlaryň ýerine degişli **y** ýa-da **i** çekimlisini ýazyň.

Gyşda adamlaryň zähmeti

G...şda suwçylaryň iş... köp bolýar. Meýdanlar ýaz ekişine taý...nlanýar. Şor... köp ýerler ýuwulýar. Guşlar, s...gyr, goýun we beýlek... haýwanlar bak...lýan fermalarda hem işler köp bolýar.

44-nji gönükme. Soraglara ýazmaça jogap beriň. Ýazan sözlemleriňizde **y**, **i** çekimlili sözlerde **y**, **i** harplarynyň ýazylmagynyň sebäbini düşündiriň.

Soraglaryň jogabyny depderiňize ýazyň:

1. Seniň adyň kim?
2. Sen näçenji synpda okaýarsyň?
3. Seniň partadaşyň ady kim?
4. Ol nähili okaýar?

45-nji gönükme. Özüňizden çöl haýwanlarynyň atlaryny ýazyň.

N u s g a: Alaka, ...

AÇYK WE DYMYK ÇEKIMSIZLER

46-njy gönükme. Suratlaryň adyny okaň we olaryň birinji harpyny aýdyň.

47-nji gönükme. Suratlaryň adyny tapyp, depderiňize ýazyň.

Bu sözleriň birinji harplaryny belläň.

48-nji gönükme. Hüwdüleri göçüriň we ýat tutuň.

Agzy oýmak, burny pisse,
Ony ýasan çeper ussa.
Ussadyndan uz geldi,
Ogul ýerne gyz geldi.
Huwwa, balam, huwwa-huw!

Aý gyzym, alma gyzym.
Hiç haçan ölme, gyzym.
Sensiň eneň bägüli,
Hiç wagt solma, gyzym
Huwwa-huw!

G, b, d, j – aчыk çekimsiz sesdir.

49-njy gönükme. Hekaýajygy okaň.

Durdy

Durdy birinji synpda okaýar. Ol okuwdan **bir gün** hem **galmaýar**. Durdy mekdepde

özünü örän tertipli alyp **barýar**. Ol **depderlerini** arassa saklaýar, hatyny owadan ýazýar.

Has gara ýazylan sözleri depderiňize göçüriň. Açyk çekimsizleriň aşagyny çyzyň.

50-nji gönükme. Öý goşlarynyň, eşikleriň, gap-gaçlaryň atlaryny göçüriň we açyk **g, b, d, j** çekimsizleriniň aşagyny çyzyň.

Gazan, tabak, haly, keçe, düşekçe, jalbar, don, botinka, jorap, gaýçy, bedre.

51-nji gönükme. Şygry okaň we göçüriň.

Durdy okuwa
Höwesli gaty.
Göwnüň göterýär
Keşde dek haty.

Tertipli gezyär,
Mekdepde, daşda.
Görelde boldy
Okuwda, işde.

G, b, d, j sesleri nähili çekimsizler?

52-nji gönükme. Goşgyny labyzly okaň.

Gar ýagýar

Gar ýagyp dur güpbüldäp,
Zor ýagyp dur güpbüldäp,
Ap-ak boldy meýdanlar,
Geliň, geliň çagalar!

Tapyň konki, lyžany,
Könemi, täze, ýok zyýany,
Garlar oýnap ýagyp dur,
Asman oýnap ýagyp dur.

Bagjagazlar ýasanýar,
Aýazbaba ýasalýar.
Çalt boluň oýnaň oýny,
Wagty gelendir oýnuň.

Goý, gyzyşsyn oýnumyz,
Gyzsyn aýak, boýnumyz.
Gar ýagyp dur güpbüldäp,
Zor ýagyp dur güpbüldäp.

Anwar Abitjan

Açyk **g, b, d, j** çekimsizlerini aýdyp beriň.

53-nji gönükme. Tapmaçalaryň jogabyny tapyň we onuň suratyny çekiň.

Pes – pesejik boýy bar,
Ýedi gatly dony bar. (uəɟos)

Gat – gat dony bar,
Ýeke garyç boýy bar. (wəɬəm)

Kiçijik gazanjyk,
Içi doly çüýjagaz. (ɬəu)

54-nji gönükme. Özüňizden açyk **g, b, d, j** sesleri bilen gelyän sözleri tapyp, depderiňize ýazyň.

N u s g a: gawun, ...

55-nji gönükme. Hüwdini okaň we ýat tutuň.

Aý ýüzünde el halyň,
Bardyr agzyňda balyň.

Baldan süýji bal balam,
Saňa gurban bolaýyn.

Aýlanaýyn adyňdan,
Ady ýagşy, bäbegim.
Öwrüleýin men senden,
Ysy gowy, bäbegim.

Allalar etsem ýaraşar,
Boýuňa güller dolaşar.
Gül dolasaň boýlaryňa,
Zerbap donlar ýaraşar.
Huwwa – huw!

G, b, d, j çekimsizlerini aýdyp beriň.

56-njy gönükme. Teksti okaň we içinde
aýyk **g, b, d, j** çekimsizleri bar bolan sözleri
saýlap göçüriň.

Agzybirligiň netijesi

Biziň ýurdumyzda dürli milletler ýaşaýar.
Olar özbekler, türkmenler, ruslar, azerbaý-

janlar, gazaklar, gyrgyzlar. Bular agzybir ýaşaýarlar.

N u s g a: Biziň, ýurdumyzda, dürli, türkmenler, ...

57-nji gönükme. Gök önümleriň we miweleriň atlaryny depderiňize ýazyň. Açyk **g, b, d, j** çekimsizleriniň aşagyny çyzyň.

N u s g a: gawun, garpyz, badamjan, burç, noýba, ...

K, p, t, ç – dymyk çekimsiz seslerdir.

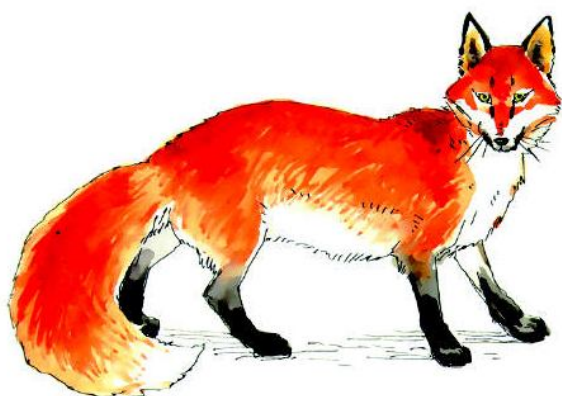

58-nji gönükme. Suratlaryň adyny aýdyň we olaryň birinji harpyny okaň.

59-njy gönükme. Özüňizden iki sany sözlem düzüp, depderiňize ýazyň. Olaryň birinjisinde **käşir**, ikinjisinde **palta** sözünü ulanyň.

60-njy gönükme. Suratlaryň adyny depderiňize ýazyň we olaryň birinji harpyny aýdyň.

Olaryň hersini ulanyp sözlem düzüň.

61-nji gönükme. Öý haýwanlarynyň atlaryny depderiňize ýazyň.

N u s g a: sygyr, ...

62-nji gönükme. Soraglary okaň ýazuw üsti bilen jogap beriň.

1. Bu gün howa nähili?
2. Çagalar nähili geýinýärler?
3. Gyş paslyna haýsy aýlar degişli?
4. Gyş pasyndan soň haýsy pasyl gelýär?

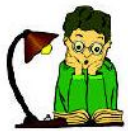
63-nji gönükme. Nokatlaryň ýerine degişli harpy goýup sözleri göçüriň.

Piş..., ...äşir, ...elpek, ...ekiç, ...artoşka, ...omidor, ...öňňe, ...üý.

64-nji gönükme. Synpyňyzdaky gyzlaryň atlaryny depderiňize ýazyň.

N u s g a: Aýna, ...

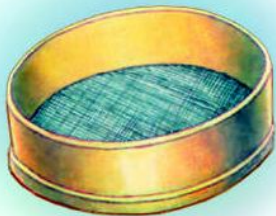

Dymyk k, p, t, ç çekimsizleriniň aşagyny çyzyň.

65-nji gönükme. Sözleri göçüriň we dymyk **k, p, t, ç** çekimsizleriniň aşagyny çyzyň.

Çaý, tilki, pil, kilim, kădi, pişik, teneçir,
çemçe, kăse, pagta, tut, çaga.

66-njy gönükme. Suratlaryň adyny dep-
deriňize ýazyň we olaryň birinji harpyny aý-
dyň.

67-nji gönükme. Nakyllary göçüriň.

Baharky hereket,
Güýzki bereket.

Zähmet çekmän rähnet bolmaz,
Tohum sepmän ekin bolmaz.

Dymyk k, p, t, ç çekimsizlerini aýdyp beriň.

68-nji gönükme. Sözlemleri göçüriň. Dymyk k, p, t, ç çekimsizleriniň aşagyny çyzyň.

1. Düýäniň köşegi hem bar. 2. Pagta biziň baýlygymyz. 3. Tilki örän mekir haýwan bolýar. 4. Kakam dükandan çekiç aldy.

69-njy gönükme. Göçüriň. Nokatlaryň ýerine degişli k, p, t, ç seslerini ýazyň.

Aga..., çary..., sada..., örkü..., toşa..., çigi..., aýa..., süý..., gurja..., saga... .

70-nji gönükme. Nakyllary göçüriň we ýat tutuň.

Altyn-kümüşiň könesi bolmaz,
Ata-enäniň bahasy.
Hünärli zor, hünärsiz hor.

Özüňizden iki sany nakyl ýazyň.

BOGUN

**Sözüň bir bada aýdylýan
bölegine bogun diýilýär.**

M e s e l e m: og – lan, ki – tap.

71-nji gönükme. Sözleri üns berip okaň
we göçüriň.

Bag, jo – rap, mek – dep, ör – dek, ge –
çi, ha – ly, gu – zy, at, pi – şik, gö – le,
sy – çan, it.

Her sözüň näçe böleklerden düzüldigini
aýdyň.

72-nji gönükme. Sözlemleri göçüriň. Has
gara ýazylan sözleri bogna bölüň.

1. **Maral** birinji synpda okaýar. 2. **Gözel**
şähre gitdi. 3. **Aman** edepli okuwçy.
4. **Sona** ejesine kömek berýär. 5. **Okuwçy**
hat ýazýar.

73-nji gönükme. Sözleri bogna bölüp göçüriň.

Alma, erik, nar, garaly, üzüm, şetdaly, ülje, armyt, alça.

74-nji gönükme. Teksti okaň we bogunlara bölünip ýazylan sözleri göçüriň.

Bahar gel – di. Bag – lar – da güller açyldy. As – man – da guş – lar uçýarlar. Ýerde garynjalar görnüp baş – la – dy. Ýaplarda suw ak – ýar.

Göçüren sözüňizde näçe bogun bar?
Şol sözde näçe çekimli ses bar?

75-nji gönükme. Sözleri okaň we bogna bölüp göçüriň.

Mekdep, kitap, meýdan, pişik, oylan, nar, üzüm, çagalar, kino, gyz, alça, ene, ýüpek, ýazdy, gara, selme, at.

Her sözde näçe bogun, näçe çekimli bardygyny anyklaň.

76-njy gönükme. Öý haýwanlarynyň atlaryny bogna bölüp ýazyň.

Meselem: Sy – gyr, ...

**Sözde näçe çekimli bar bolsa,
şonça hem bogun bolýar.**

77-nji gönükme. Teksti okaň we göçüriň. Göçüreniňizde sözleri bogna bölüp göçüriň.

Bahar geldi. Howa maýlady. Käbir agaçlar ýapraklady. Garlawaçlar uçup gelip başladylar. Meýdanlar ýaşyl otlara bürendi. Adamlar meýdanda işleýärler.

78-nji gönükme. Şygry labyzly okaň.

Ýagyşly gün

Aglaýarka
Näme **asman**?
Gözýaş **dökýär**
Yzyn kesmän.

Ah, **ol** bizi
Gören dälidir.
Ene, ene
Diňdirsene.

Ýa **agasy**
Urdumyka?
Ýa ukudan
Turdumyka?
Azaşyb-a
Ýören **däldir?**

Ajygandyr
Emdirsene!
Eliň ýetse
Alyp ber-dä!
Götereýin
Özüm **ýerde.**

Has gara ýazylan sözleri bogunlara bölüp göçüriň we olaryň her birinde näçe bogun bardygyny aýdyň.

79-njy gönükme. Tapmaçany göçüriň we jogabyny tapyň.

«A» – diýsem, açylýar,
«B» diýsem ýapylýar. (Dodak)

80-nji gönükme. Sözleri nusgada görkezilişi ýaly edip, depderiňize ýazyň.

Bu gün martyň sekizi,
Seň baýramyň enejan.
Gutlaýarys barymyz:
«Uzak ýaşa mähriban!»

Halbibi Mätdurdyýewa

Gowaça, oýnawaç, Merjen, gül, mekdep,
ýaz, Nury, galam, möjek, çöl, okuwçy,
towşan, depder, çaga.

N u s g a: Bir bogunly sözler: gül, ...
Iki bogunly sözler: Merjen, ...
Üç bogunly sözler: gowaça, ...

81-nji gönükme. Şygry labyzly okaň.

Eneler

Melhemsiniňiz siz özüňiz,
Perzende **derman** özüňiz,
Bir ten – u bir jan özüňiz.
Aladaçyl Siz, **eneler**,
Göwherimiz Siz, eneler.

Kalbymyzda mähriňiz bar,
Mähre doly keşbiňiz bar,
Bagtymyza ene – Siz bar.
Aladaçyl Siz, eneler,
Göwherimiz Siz, eneler.

Ötkir Raşid

Has gara ýazylyan sözleri bogunlara bölüp göçüriň we olaryň her birinde näçe bogun bardygyny aýdyň.

82-nji gönükme. Bir bogunly sözden baş, iki bogunly sözden baş söz depderiňize ýazyň.

N u s g a: bir bogunly söz: at, ...

Iki bogunly söz: al – ma, ...

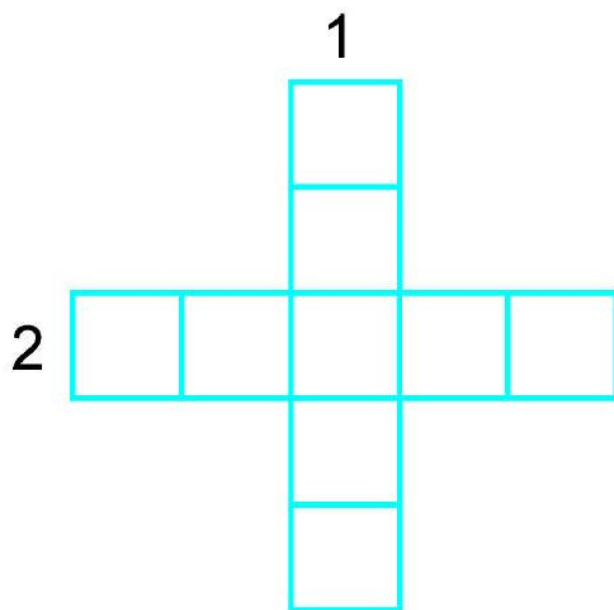
83-nji gönükme. Sözlemleri bogna bölüp göçüriň. Her sözde näçe bogun, näçe çekimli bardygyny anyklaň.

Sona bedre bilen suw alyp gitdi. Ejesi çay gaýnatdy. Olar çay içdiler. Sona kitap okady. Ejesi işe gitdi.

84-nji gönükme. Sözleri oýlanyp tapyň we öýjüklere ýazyň.

1. Näme bilen ys alýarys

2. Sagat däl, dükgüldeýär.

85-nji gönükme. Berlen bogunlardan söz düzüň we ýazyň.

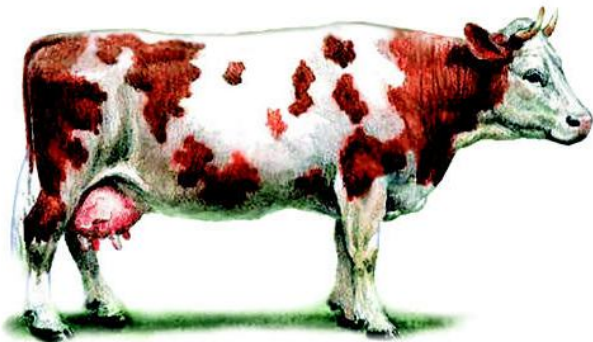
Gyr, jek, şyn, sy, gö, ýol, ge, le, ç, pag, bars, ma, mö, ki, ta, tap.

N u s g a: sygyr, ...

86-njy gönükme. Sözlemleri göçüriň haýwan atlaryny bogna bölüp ýazyň.

Biziň öýde pişik, güjük we goýun bar. Sygyr at, geçi, hem öý haýwanlary. Sygyr we geçi süýt berýär. At yük daşýar. Güjük öýi goraýar.

87-nji gönükme. Suratlaryň atlaryny bogna bölüp ýazyň.

88-nji gönükme. Söz böleklerini birleşdirseňiz bir nakyly okarsyňyz.

Kes ýe bir di çäp öl

**Ýogyn çekimlili bogna ýogyn bogun,
inçe çekimlili bogna inçe
bogun diýilýär.**

89-njy gönükme. Şygry okaň we diňe ýogyn bogundan düzülen sözleri aýdyp beriň.

Galamy galamdanda,
Kitaplary jaýynda,
Depderleri ýerinde,
Galdyrmaýar hiç ýerde
Arassa gyz **Azada**.

Depderi ýyrtylmaýar,
Galamy **saçylmaýar**.
Kitaby eplenmeýär
Ony hapalamaýar
Arassa gyz Azada.

Has gara ýazylan sözleri bogunlara bölüp göçüriň we olaryň her biriniň nähili bogundygyny aýdyň.

90-njy gönükme. Ýaňyltmajy okaň we göçüriň.

Gök çäýnekde gök gapak, ak çäýnekde ak gapak.

Ýat tutuň we tiz aýdyp öwreniň.

91-nji gönükme. Okaň. Nämäniň nähili hereket edýändigini tapyň we ýazyň.

Guş	bökýär
Balyk	süýrenýär
Ýylan	ýüzýär
Maýmyn	uçýar

92-nji gönükme. Şygry okaň we ony bogunlara bölüp göçüriň.

Her gün irden turýaryn,
Şatlanypjyk gezyärim.
«Salam» bersem görene,
Ýene bir gez ösýärim.

Bibi, daýy daýzama,
Salam berýän eneme.
Salam sözi mukaddes,
Salam özi mukaddes.

Kambar Ataýew

93-nji gönükme. Sözlemleri okaň we haýwan atlaryny bogna bölüp ýazyň.

Dynç alyş günü biz haýwanat bagyna bardyk. Ol ýerde kapasada ýolbars we gaplaň bardy. Ol ýerde pil we keýik hem bar. Agaçlarda maýmynlar hem köp.

94-nji gönükme. Iki bogunly on sany söz tapyň we olary bogna bölüp, depderiňize ýazyň.

DODAK ÇEKİMLİLERİ

O, ö, u, ü – dodak çekimlileridir.

95-nji gönükme. Okaň we göçüriň. Dodak çekimlileriniň aşagyny çyzyň.

Dolak, jorap, ördek, söwüt, börek, orak, süzgüç, kömelek, oýnawaç, oýna.

96-njy gönükme. Teksti okaň.

Nowruz baýramy

Nowruz baýramy – bahar baýramy. Nowruz – bu täze ýyl. Biz baýramda oýnaýarys, aýdym aýdýarys, şatlanýarys. Nowruz baýramyňyz mübärek bolsun!

Tekstiň birinji, ikinji sözlemine depderiňize göçüriň. Dodak çekimlileriniň aşagyny çyzyň.

97-nji gönükme. Tapmaçany okaň we göçüriň. Onuň jogabyny tapyň.

Gündogardan çykýar ol daň çagy,
Günbatarda bolýar onuň ýatagy.

(uňɣ)

Dodak çekimlileriniň aşagyny çyzyň.

98-nji gönükme. Tapmaçany ýazyň we dogry jogabyny tapyň.

Iki enäniň on ogly,
Hersiniň öz ady bar. (El we barmaklar)

O, ö – dodak çekimlisi sözüň birinji bognunda ýazylýar.

99-njy gönükme. Sözlemleri okaň we göçüriň.

Nowruz baýramynda ejem we garry enem semeni bişirdiler. Hemme semeni iýdi. Rüstem saz çaldy. Biz oýnadyk.

Dodak çekimlileriniň aşagyny çyzyň.

100-nji gönükme. Teksti okaň we göçüriň.

Sapar we Maral ikisi dost. Olar bir mekdepde okaýarlar. Öýde olar bile oýnaýarlar. Bir gezek olar güjük tapdylar. Güjük kiçijekdi. Sapar güjük üçin guty ýasady. Güjük gutuda ýatdy.

Dodak çekimlileriniň näçenji bogunlarda ýazylandygyna üns beriň.

101-nji gönükme. Sözleri okaň we göçüriň. Bularyň ikinji bognunda haýsy çekimlileriň eşidilýändigini we haýsy çekimliniň ýazylandygyny aýdyň.

Körek, çörek, orak, börek, ördek, towuk, ýowar, goýun, döwek, kömek.

102-nji gönükme. Nokatlaryň ýerine degişli çekimlileri ýazyp, sözleri göçüriň.

Çop...n, ogl...n, hor...z, Öw...z, ýowş...n, oj...r, söz...n.

U, ü – dodak çekimlisi sözüň birinji we ikinji bogunlarynda ýazylýar.

103-nji gönükme. Teksti okaň.

Biziň mekdebimiz

Bu biziň mekdebimiz. Biziň mekdebimiz täze. Mekdebimiziň ýanynda uly bag bar. Biz her gün mekdebe gelyäris. Mekdepde biz ýazýarys, okaýarys, mesele işleýäris, surat çekýäris. Arakesmede biz oýnaýarys.

Soraglaryň jogabyny depderiňize ýazyň.

1. Bu kimiň mekdebi?

2. Mekdepde siz näme edýärsiňiz?

104-nji gönükme. Teksti okaň we göçüriň.

Arakesmede

Arakesmede biz pişik-syçan oýnuny oýnadyk. Biz el tutup, tegelenip durdyk. Aýna pişik boldy. Dursun syçan boldy. Syçan gaçdy. Pişik syçany kowdy. Aýna Dursuny tutdy.

Dodak çekimlileriniň aşagyny çyzyň.

105-nji gönükme. Guşlaryň atlaryny bogna bölüp ýazyň.

N u s g a: Sül-gün, ...

Dodak çekimlileriniň näçenji bogunlarda ýazylýanlygyna üns beriň.

106-njy gönükme. Ýañyltmajy okaň we göçüriň.

Gyşda kişmiş bişmezmiş,
Bişse kişmiş gyş dälmiş.

Ýañyltmajy ýat tutuň we tiz aýtmagy öwreniň.

107-nji gönükme. Sözleri ýazyň. Nokatlaryň ýerine degişli dodak çekimlilerini goýuň.

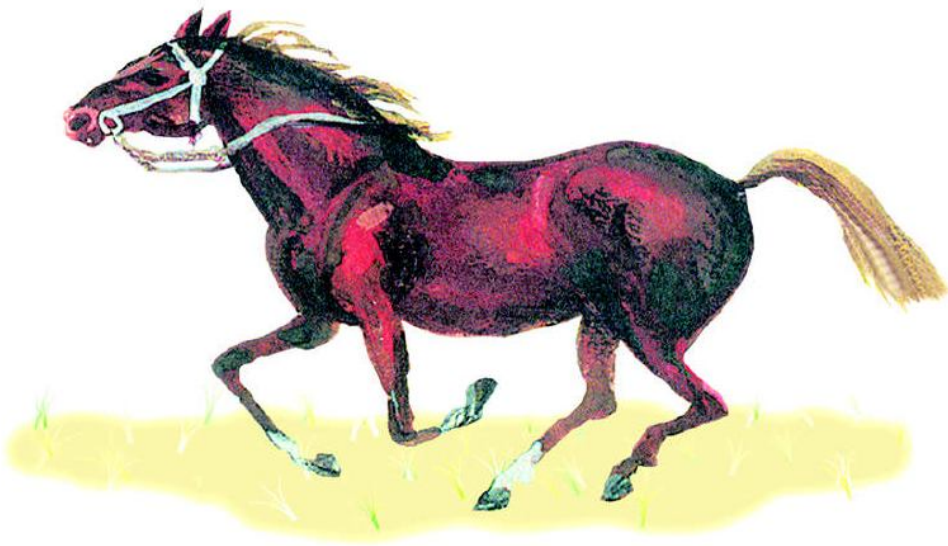
Or...k, tow...k, od...n, S...ltan, ...mar, S...na, ...kara, ...wlak, ...tuz.

108-nji gönükme. Teksti okaň we göçüriň. Dodak çekimlileriniň aşagyny çyzyň.

Jüýjejik

Biziň towugymyz bar. Ol on sany jüýje çykardy. Olar örän kiçijik. Reňkleri saryja. Biz olara ýumurtga we dary berýäris.

109-njy gönükme. Tapmaçany okaň we göçüriň.

Dörtdür onuň aýagy,
Demir çüýli toýnagy.

Menziliňe ýetirer,
Daşdan gaty toýnagy.

(At)

Dodak çekimlileriniň aşagyny çyzyň.

SÖZ

110-njy gönükme. Hekaýajygy okaň, hekaýajykda näçe söz bardygyny aýdyp beriň.

Kitaphanada

Biziň mekdebimizde kitaphana bar. Ol ýerde kitaplar, gazetler we žurnallar bar. Men Dursun we Aýna bilen kitaphana bardym. Ol ýerden gyzykly erteki kitabyňy aldym. Men erteki we hekaýa okamagy gowy görýärim.

**Söz seslerden emele gelyär we
özbaşdak many aňladýar.**

M e s e l e m: eje, oğlan, agaç.

111-nji gönükme. Aşakdaky sözlemleri
okaň we göçüriň. Her bir sözüň nähili many
aňladýandygyna üns beriň.

Gyzykly oýun

Çagalar oýna gyzykdylar. Oýun uzaga
çekdi. Sebäbi ol oýun çagalara örän ýarady.
Soňra olar dynç aldylar.

112-nji gönükme. Okaň we göçüriň. **Kim?** we **näme?** diýen soraglara jogap bolýan sözleriň manysyna üns beriň.

Kim? – Serdar, mugallym, ene, gelneje, daýy, gyz.

Näme? – kitap, galam, agaç, sygyr, düýe, serçe.

113-nji gönükme. Aşakdaky sözleri sözlem içinde getirip, sözlem düzüň.

Çekiç, ördek, kitap, alma, ene, oğlan.

114-nji gönükme. Teksti okaň we göçüriň.

Emir Temuryň öwütleri

Güýç adalatdadyr.

Bu günki işiňi ertä galdyrma.

Adamyň adyny, onuň özüni aňladýan sözler kim? diýen soraga jogap bolýarlar.

M e s e l e m: kim?-Eje, kim?-Kaka, kim?-çaga.

115-nji gönükme. Okaň. Soňra **kim?** diýen soraga jogap bolýan sözleri göçürip alyň.

Aman, ejem, kakam, depder, galam, daýzam, bag, suw, mugallym, depe, okuwçy, dag, köçe.

N u s g a: Kim? Aman, ...

116-njy gönükme. Sözleri okaň. **Kim?** we **näme?** diýen soraglara jogap bolýan sözleri nusgadaky ýaly edip ýazyň.

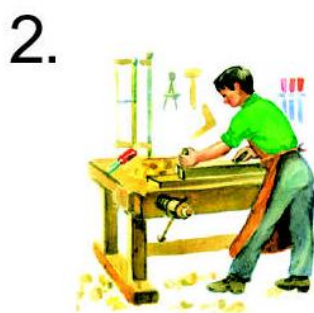
Merjen, garpyz, syçan, maşyn, tikiñçi, armyt, çaga, ýorunja, hoz, başlyk daýhan, pil.

N u s g a: Kim? – Merjen, ...

Näme? – garpyz, ...

117-nji gönükme. Suratlara seredip soraglara dilden jogap beriň, soňra göçüriň.

Bu kim?

**Predmetleri we haýwanlary
aňladýan sözler näme?
diýen soraga jogap bolýarlar.**

M e s e l e m:

Näme? – pişik.	Näme? – at.
Näme? – ördek.	Näme? – ruçka.
Näme? – maşyn.	Näme? – agaç.
Näme? – suw.	

118-nji gönükme. Okaň we **näme?** diýen soraga jogap bolýan sözleri aýdyp beriň.

Näme? – galam	Kim? – okuwçy
Näme? – ýolbars	Näme? – alma
Kim? – gyz	Kim? – gelneje
Näme? – ýorunja	Kim? – garry ata.

119-njy gönükme. Suratlara seredip, soraglara dilden jogap beriň.

Bu näme?

1.

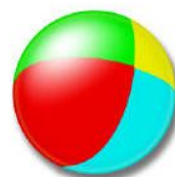
2.

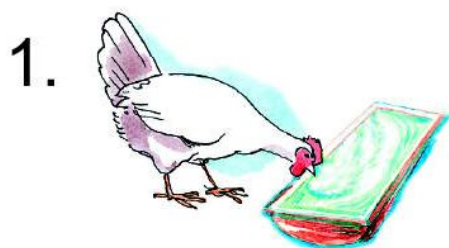
3.

4.

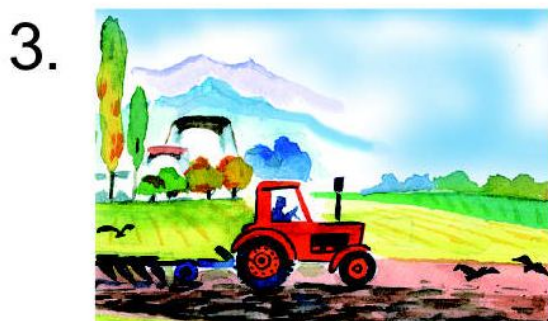
120-nji gönükme. Surata serediň. Berlen soragyň jogabyny depderiňize ýazyň.

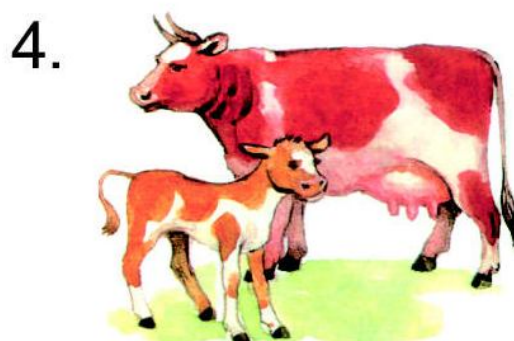
Näme suw içýär?

Näme ot iýýär?

Näme ýer sürýär?

Sygyr näme berýär?

121-nji gönükme. Okaň, soňra **kim?** we **näme?** diýen soraglara jogap bolýan sözleri nusgadaky ýaly edip depderiňize göçüriň.

Kartoşka, towşan, et, sabyn, sygyr, haly, ene, kitap, şofýor, lukman, geçi, owlak, okuwçy, galam, kelem.

N u s g a: Kim? – ene, şofýor, ...

Näme? – kartoşka, towşan, ...

122-nji gönükme. Tapmaçany okaň we göçüriň.

Tapmaça

Ýata bolsun, ha akar,
Içinde başşak böker.
Çümüp, ýüzüp ýadan soň,
Keýp edip gyra çykar.

Suwsuz ýerde gezmezek,
Arpa-bugdaý iýmezek.
Saz-söhbetiň içinde,
Gyş düşenini duýmazak.

Nurberdi Pomma

Jogabyny oýlanyp tapyň.

123-nji gönükme. Özüňizden kim? diýen soraga jogap boýan baş sany söz, näme? diýen soraga jogap bolýan baş sany söz depderiňize ýazyň.

N u s g a:

Kim? – Çagalar, dogan, ...

Näme? – suw, harp, ...

124-nji gönükme. Surata syn ediň.
Soraglara ýazuw üsti bilen jogap beriň.

Mekdep uçastogunda

1. Suratda siz kimleri görýärsiňiz?
2. Oglanlar näme iş edýärler?
3. Gyzlar näme iş edýärler?
4. Bu işler haýsy pasylda ýerine ýetirilýär?

125-nji gönükme. Nakyly okaň we gö-
çüriň.

El-eli ýuwar, iki el birigip – ýüzi.
Hakyky dost işde belli.
Dost dostuň aýnasydyr

126-nji gönükme. Öz oýnan oýunjakla-
ryňyzyň adyny ýazyň. Olaryň nähili soraga
jogap bolýandygyny aýdyp beriň.

N u s g a: Maşyn, top, ...

127-nji gönükme. Tapmaçany okaň we
ýat tutuň.

Ol çopanyň ýoldaşy,
Goýunlaryň göwündeşi.
Goýun örä gidende,
Aýrylman saklar goşy.

Gara, ala, ak bolýar,
Sary, goňur, gök bolýar.
Adamyň ýakyn dosty,
Hyzmaty oň päk bolýar.

Nurberdi Pomma

128-nji gönükme. Kitap hakynda ýazy-
lanlary oka we ýatda sakla!

Kitap okamagy öwreniň.
Kitaby tämiz sakla, hapalama.
Kitabyň arasynda zat goýma.
Kitap okaýarkaň dogry otur.
Kitap – bilim çeşmesidir.

Depderiňize göçürip ýazyň.

129-njy gönükme. Gök önümleriň atlaryny
depderiňize ýazyň.

N u s g a: Käşir, sogan, ...

Bu sözler nähili soraga jogap bolýarlar?

130-njy gönükme. Ilki öý haýwanlaryny,
soňra çöl haýwanlaryny ýazyň.

N u s g a: Öý haýwanlary: göle, ...
Çöl haýwanlary: möjek, ...

131-nji gönükme. Teksti okaň we göçüriň.

Guşlar biziň dostumyz

Guşlar baharda uçup gelyärler. Olar özüne jaý gurýarlar. Ýumurtga goýup, çaga çykarýarlar. Guşlar bize peýda berýärler. Çagalar, guşlar barada alada ediň!

132-nji gönükme. Guşlaryň atlaryny depderiňize ýazyň.

N u s g a: Toty, käkilik, ...

BAŞ HARP

Adam atlary, şäher, oba atlary baş harp bilen ýazylýar.

133-nji gönükme. Hekaýany okaň.

Biziň synpymyz

Biz birinji synpda okaýarys. Synpymyzda otuz okuwçy okaýar. Olardan on alty sanysy gyzlar. Men birinji partada oturýaryn. Meniň ýoldaşymyň ady Maýsa. Bizi Gözel Abdul-laýewa okadýar.

Adam atlaryny saýlap göçüriň.

134-nji gönükme. Soraglaryň jogabyny depderiňize ýazyň.

1. Seniň adyň kim?
2. Seniň ejeň ady kim?
3. Seni okadýan mugallymyň adyny we familiýasyny ýaz.

Adam atlaryny baş harp bilen ýazmagy unutmaň.

135-nji gönükme. Maşgalaňyzda ýaşaýan adamlaryň atlaryny ýazyň.

N u s g a: Meniň ejemiň ady ...

136-njy gönükme. Tapmaçany ýazyň we jogabyny biliň.

Tapmaça

Ejemiz aýtsa bize
Ukymyz geler göze.

137-nji gönükme. Okaň. Adam atlarynyň, familiýalaryň hem-de olaryň birinji harpynyň nähili harp bilen ýazylýandygyny aýdyň.

Ýaňyljan birinji synpda okaýar. Ony Gülbahar Ballyýewa okadýar. Onuň jigisi Güljahan çagalar bagyna barýar. Çagalar bagynda olara Maral Amanowa seredýär.

Adam atlaryny saýlap göçüriň.

N u s g a: Ýaňyljan, ...

138-nji gönükme. Okaň we göçüriň.

Güljahanyň dogany Mahym başinji synpda okaýar. Wepa dosty Sapa bilen haýwanat bagyna bardy. Bu ussanyň ady Sapar aga.

Adam atlary nähili ýazylýar?

139-njy gönükme. Nokatlaryň ýerine degişli at ýazyp, sözlemleri göçüriň.

Meniň adym ...

Meniň ejemiň ady ...

Meniň daýymyň ady ...

Meniň partadaşymyň ady ...

140-njy gönükme. Şygry okaň we göçüriň.

Güneş nurun saçyp ýere.

Näme üçin birden, howa maýlady?

Çünki geldi bize bahar-ýaz,

Bile bolmak üçin bütün ýaz.

141-nji gönükme. Synpyňyzdaky oglanlaryň atlaryny we familiýalaryny depderiňize ýazyň.

Şäher, oba atlarynyň birinji harpy baş harp bilen ýazylýar.

142-nji gönükme. Göçüriň, şäher we oba atlarynyň aşagyny çyzyň.

Daşkent – Özbegistanyň paýtagtydyr. Buhara, Samarkant, Hywa – gadymy şäherlerdir. Daşkent, Samarkant, Nöküs şäherleri demir ýoluň boýunda ýerleşýär.

143-nji gönükme. Nokatlaryň ýerine öz bilýän şäheriňiziň we obaňyzyň adyny ýazyp göçüriň.

Men tomusda ... şäherine bardym. Ýolda ... we ... şäherlerini hem gördüm. ... şäherinde ýokary okuw jaýlary bar.

144-nji gönükme. Öz bilýän şäher atларыňyzy ýazyň.

N u s g a: Buhara, ...

145-nji gönükme. Sözlemleri okaň we göçüriň.

Dörtgüliň Akgamyş, Şorahan obalarynda pagta ekilýär. Kelteminar, Bagýap obalarynda towuk bakylýar. Ýaýma, Gökje obalarynda maldarçylyk pudagy ösen.

Şaher we oba atlarynyň nähili ýazylandygyny ýatda saklaň.

146-njy gönükme. Nokatlaryň ýerine degişli atlary goýup, sözlemleri göçüriň.

Özbekistanyň paýtagty ... şäheridir. ... şäherinde metro bar. ..., ..., ... obalarynda gök-önümler ýetişdirilýär.

147-nji gönükme. Öz bilýän oba we şäher atlaryndan sekiz sanysyny ýazyň.

N u s g a: Ýaýma, ...

148-nji gönükme. Nokatlaryň ýerine şäher, oba atlaryny ýazyň.

Meniň ... şäherini göresim gelýär. Meniň doganym ... şäherinde ýaşaýar. ..., ... gadymy şäherlerdir.

149-njy gönükme. Tapmaçany ýazyň we jogabyny tapyň.

Ysyrganar it däldir,
Çommalar, adam däldir.

150-nji gönükme. Okaň we göçüriň.

Hatarymyzda kyrk sany dost,
Kyrkysy-da bir kemsiz dost.
Gunça, Gözel, Aşyr, Aman –
Birek-birege mähriban.

Adam atlarynyň aşagyny çyzyň.

**Dag, derýa atlarynyň birinji
harpy baş harp bilen ýazylýar.**

151-nji gönükme. Sözlemleri göçüreniňizde nokatlaryň ýerine degişli harpy ýazmagy unutmaň.

Garadagdan günbatarda Nöküs ş...heri bar.
Demir ýol Garadagy kesip g...çýär. Amyderýa
Aral deňz...ne guýýar.

152-nji gönükme. Sözlemleri okaň we göçüriň.

Özbekistanda Amyderýa, Syrderýa ýaly uly derýalar bar. Olaryň suwundan peýdalanýarlar. Amyderýadan köp balyk tutýarlar. Aksuw, Güzer derýa atlarydyr.

Derýa atlarynyň ýazylyşyna üns beriň.

153-nji gönükme. Goşgyny okaň we göçüriň.

Jigim bile

«Jykyr-jykyr» güle-güle,
Okaýarys jigim bile.
«Kikir-kikir» güle-güle,
Oýnaýarys jigim bile.

«Pykyr-pykyr» güle-güle,
Kino görýäs jigim bile.
Alýarys biz güle-güle,
Gülek adyn jigim bile.

Myratgeldi Söýegow

154-nji gönükme. Sözlemleri göçüriň. De-
gişli ýerinde nokat goýuň.

Derýalaryň suwy süýji bolýar Biziň ýur-
dumyzda Gurama, Fergana, Nurata ýaly dag
ulgamlary bar Garadagdan mermer alynýar.

155-nji gönükme. Nakyllary okaň we gö-
çüriň.

Adam eli – gyzyň gül.
Bal süýji, baldan-da bala süýji.
Myhman ataňdan uly.
Myhmanyň altynyny alma, alkyşyny al.

Öz bilýän nakyllaryňyzy aýdyp beriň.

156-njy gönükme. Nokatlaryň ýerine öz
bilýän atlaryňyzy goýup, sözlemleri göçüriň.

Men ... suwundan içdim. ... balyk öran
köp. ... köp gazma baýlyklar alynýar.

PREDMETIŇ HILINI AŇLADÝAN SÖZLER

157-nji gönükme. Soraglary we olaryň jo-
gabyny okaň.

Nähili kagyz?

Ak kagyz.

Nähili gant?

Süýji gant.

Neneňsi suw?

Şor suw.

Neneňsi alma?

Turşy alma.

Nähili burç?

Ajy burç.

Nähili derek?

Uzyn derek.

Has gara ýazylan sözleriň şol predmetiň
hilini aňladýandygyna üns beriň.

158-nji gönükme. Nokatlaryň ýerine şol
zadyň reňkini, formasyny aňladýan sözi ýazyp
göçüriň.

... gar, ... kömür, ... burç, ... suw, ...
pagta, ... köýnek, ... agaç, ... jüýje, ... alma,
... kömür.

159-njy gönükme. Berlen sözleriň öňünden reňkini, tagamyny bildirýän söz goşup ýazyň.

Üzüm, gawun, suw, gar.

Şu sözleri ulanyp sözlem düzüň.

160-njy gönükme. Sözleri göçüriň.

Turşy çal. Uzyn ağaç. Gyzykly kitap. Gülli köýnek. Süýtli sygyr. Ala güjük. Gyzyly alma.

Nähili?, neneňsi? diýen soraga jogap bolýan sözleri aýdyp beriň.

161-nji gönükme. Nakyllary okaň we göçüriň.

Baharky hereket – güýzki bereket.
Birini çapsaň, onuny ek.
Bir ýyl tut eken adam
Ýüz ýyl göwher ýygar.

162-nji gönükme. Okaň, has gara ýazylan sözler nahili soraglara jogap bolýar?

Gülli ýorunja. **Suwly** ýap. **Dury** suw. **Gök** kepderi. **Torly** gawun. **Ak** gar. **Sowuk** howa. **Gyzyl** gül.

Has gara ýazylan sözleri göçüriň.

163-nji gönükme. Özüňiz bilýän gülleriňiziň adyny we reňkini ýazyň.

N u s g a:
Gyzyl bägül, ...

164-nji gönükme. Nokatlaryň ýerine söz tapyp goýuň we göçüriň.

Ak ..., Gara ..., Gyzyl ..., Ýaşyl ..., Sary ..., Gök

N u s g a: Ak goýun, ak aýy, ...

165-nji gönükme. Tapmaçany okaň we göçüriň.

Tapmaça

Bulut gelip dür seçer,
Gün ýylgyryp, nur saçar,
Ýer mahmala bürenip
Dürli gülden don biçer.
Bu hezillik haçan bor?!
Hany oýlan, aýdyp ber.

Hojageldi Nurmyradow

166-njy gönükme. Göçüriň. Predmetiň hilini, reňkini, formasyny aňladýan sözleriň aşagyny çyzyň.

Biz täze mekdepde okaýarys. Men gyzykly kitap okadym. Men kitabymy arassa saklaýaryn. Oglanlar ak köýnek, gara balak geýýärler.

Çyzan sözleriňiz nähili soraga jogap bolýar?

167-nji gönükme. Şygry okaň we göçüriň.

Çemen-çemen güllere,
Baýdyr biziň ülkämiz.
Garap gözel güllere,
Guwanýarys hemmämiz.

Gül hakynda ýene nähili goşgy bilýärsiňiz?

168-nji gönükme. Tapmaçany okaň we depderiňize ýazyň.

Tapmaça

Ýere urdum paltany,
Agzy gyzyl haltany.
Ýerden bir oglan çykdy,
Uly ilin soltany. (Bugday)

Bugdaydan näme alynýar?

169-njy gönükme. Nokatlaryň ýerine degişli söz goýup, depderiňize göçüriň.

Uly ...	Kiçi ...	Beýik ...	Gysga ...
Kiçijik ...	Pesejik ...	Uzyn ...	Giň ...

170-nji gönükme. Aşakdaky berlen sözleri ulanyp, özüňizden sözlem düzüň we depderiňize ýazyň.

Gyzyl, torly, gara, gülli.

N u s g a: Enem maňa gyzyl köýnek tikip berdi.

171-nji gönükme. Matallary okaň we göçüriň.

Güýç-gudraty towudyr,
Horazdan has gowudyr.
Gije-gündiz ýadaman,
Wagty aýdar adama.

Matalym matdy,
Iki gulagy ýatdy,
Ýere girip, gum atdy.

Sessiz ýatar,
Duýdansyz tutar.

HEREKETI AŇLADÝAN SÖZLER

172-nji gönükme. Suratlara seredip, olaryň aşagynda ýazylan soraglaryň jogabyny deňderiňize ýazyň.

Oglan näme edýär?

Gyz näme edýär?

Guş näme edýär?

Sygyr näme edýär?

173-nji gönükme. Okaň. Has gara ýazylan sözleriň nähili soraglara jogap bolýandygyny aýdyň.

Kakam işden **geldi**.

Aman aga şähere **gitdi**.

Ol şäherden maşyn alyp **geldi**.

Ol firmada **işleýär**.

174-nji gönükme. Sözlemleri okaň we göçüriň.

Ýaz geldi. Howa maýlady. Ýagys ýagdy. Älemgoşar göründi. Maral kömelek tapdy. Jeren kebelek tutdy. Guşlar uçup geldiler.

Hereketi aňladýan sözleri tapyň.

175-nji gönükme. Okaň we göçüriň. Nokatlaryň ýerine şol söze degişli hereketi aňladýan sözi ýazyň.

Samolýot ... Guş ... Çagalar ... Kakam
... Ejem ... Mugallym ... Sygyr ... Horaz ...

N u s g a: Samolýot uçýar.

Gymyldy-hereketi aňladýan sözler näme etdi?, näme edýär?, näme etjek?, näme eder? diýen soraglara jogap bolýarlar.

M e s e l e m:

Näme etdi? okady, ýazdy...

Näme edýär? okaýar, ýazýar...

Näme etjek? okajak, ýazjak...
Näme eder? okar, ýazar...

176-njy gönükme. Göçüriň we **näme etdi?**, **näme edýär?**, **näme eder?**, **näme etjek?** diýen soraglara jogap bolýan sözleriň aşagyny çyzyň.

Daň atdy. Gün çykdy. Älem gözel boldy. Biz ertirlik edindik. Çagalar mekdebe barýar. Sapak başlanýar. Mugallym geler.

177-njy gönükme. Göçüriň nokatlaryň ýerine dik çyzygyň sag tarapyndaky sözlerden şol zada degişli hereketi aňladýan sözi tapyp ýazyň.

Jaň	dokady
Sapak	ýagdy
Jeren	başlandy
Ejem jorap	geldi
Howa	kakyldy
Ýagyş	bulutlaşdy.

178-nji gönükme. Nokatlaryň ýerine ýaýyň içindäki soraglara jogap bolýan sözleri tapyp ýazyň.

Adyl mekdebe ... (näme etdi?). Ol kitap ... (näme etdi?). Kitapdaky goşgyny ... (näme etdi?). Soňra surat ... (näme etdi?).

179-njy gönükme. Göçüriň we **näme etdi?**, **näme edýär?**, **näme etjek?**, **näme eder?** diýen soraglara jogap bolýan sözleriň aşagyny çyzyň.

Jeren okuwa geldi. Sapak başlandy. Ol başlik aldy. Bu ýyl ýaryşda birinji ýeri aldy. Geljek ýyl hem ýaryşa gatnaşar.

180-nji gönükme. Aşakdaky gymyldy-hereketi aňladýan sözleri ulanyp, özüňizden dört sany sözlem ýazyň.

Mündi, gitdi, açyldy, çykdy.

N u s g a: Ejem maşyna mündi.

181-nji gönükme. Okaň. **Näme etdi?** diýen soraga jogap bolýan sözleri aýdyň.

Oraz sapagyny okady. Ol mesele çözdü. Bibi erteki okady. Soňra hemme dynç aldy.

182-nji gönükme. Goşgyny okaň we göçüriň. **Näme etdi?** diýen soraga jogap bolýan sözleriň aşagyny çyzyň.

Ýagdy-da ýagyş
Bulut sowuldy.
Tep-terje otlar,
Kemsiz ýuwuldy

183-nji gönükme. Okaň. **Näme eder?, näme etjek?** diýen soraglara jogap bolýan sözleri aýdyň.

Howa maýlar. Ejem işe gider. Ol haly dokar. Guş uçar. Men goşgy okajak. Kakam bilen şähre gitjek.

Iki sany sözlemi göçüriň.

184-nji gönükme. Tapmaçany göçüriň we jogabyny tapyň.

Tapmaça

Diwarda bar zor halym,
Onda ýaşar giň älem.

185-nji gönükme. Okaň we göçüriň. **Nä-me edýär?** diýen soraga jogap bolýan sözleriň aşagyny çyzyň.

Obada

Biz obada ýaşaýarys. Biziň obamyz uly.
Aman daýy goýun bakýar.

Onuň çopan iti bar. It çopana kömek berýär.

186-njy gönükme. Aşakdaky gymyldyhereketi aňladýan sözleri nusgada görkezilişi ýaly ýazyp göçüriň.

Oýnajak, geler, öwreder, gitjek, sürer, ýaşar, otlar, oturar, etjek, gitjek, başlanjak, ...

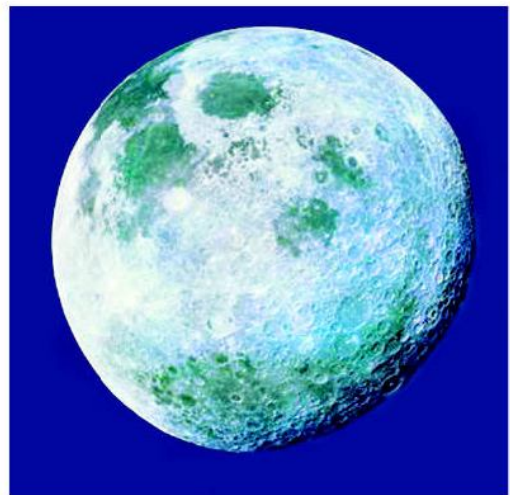
N u s g a: Năme eder? geler, ...
Năme etjek? gitjek, ...

187-nji gönükme. Tapmaçany okaň we göçüriň. **Năme edýär?** diýen soraga jogap bolýan sözleriň aşagyny çyzyň.

Doganda dogýar,
Oraga meňzeş.
Kem-kem ulalýar
Çörege meňzeş.

Meňzeş jemaly
Süýt guýlan jama.
Bilýän bolsaň aýt,
Hany bu năme?

188-nji gönükme. Göçüriň. Hereketi aňladýan sözleriň aşagyny çyzyň we olaryň nähili soraga jogap bolýandygyny aýdyň.

Bahar geldi. Bu gün ýagys ýagar. Otlar gögerer. Howa maýlar we çagalar oýnar. Men Maýsa bilen oýnajak. Biz depä çykjak.

189-njy gönükme. Ýaýyň içindäki soraglara öý haýwanlarynyň edýän hereketini jogap edip ýazyň.

Sygyr (näme edýär?)

Goýun (näme edýär?)

Horaz (näme edýär?)

At (näme edýär?)

Eşek (näme edýär?)

It (näme edýär?)

Pişik (näme edýär?)

190-njy gönükme. Okaň. Has gara ýazylan sözleri dilden bogna bölüň.

Käkilik

Käkilik dag gözelliginiň ýaraşygydyr. Ol ýaz aýlarynda dag **depelerinde** bolýar. Olar örän çalt uçýarlar. Käkilik juda **owadan** guşdur. Onuň käkeleýän **sesi** diýseň ýakymlydyr.

191-nji gönükme. Okaň we göçüriň. Adam atlaryny, şäher we oba atlaryny nähili harp bilen ýazmalydygyna üns beriň.

Men tomus kanikulynda Fergana jülgesine gitjek. Ol ýerde ýaşaýan doganym Maýsany görjek. Biz Kokant şäherine hem barýarys. Namanganda süýji suwly bulaklar köp.

192-nji gönükme. Özüňize tanyş adamlaryň, şäherleriň, obalaryň atlaryny getirip, sözlemler düzüň we depderiňize ýazyň.

N u s g a: Meniň gadymy şäher Buharany göresim gelyär.

193-nji gönükme. Okaň. Bir zadyň hilini, reňkini bildirýän sözleri tapyp, olaryň nähili soraglara jogap bolýandygyny aýdyň.

Erik agajy

Barha galyp has belende
Gök bahary söýýär erik.
Gülli bahar her gelende
Akja köýnek geýýär erik

Pirnepes Öwezliýew

194-nji gönükme. Göçüriň. Nähili?, ne-neňsi? diýen soraglara jogap bolýan sözleriň aşagyny çyzyň.

Biziň ýurdumyzda uly şäherler, beýik daglar köp. Seniň gyzyň, sary galamyň barmy? Gyzyň köýnekli gyzygajazlar tans etdiler. Ejem gülli matadan köýnek tikdi.

195-nji gönükme. Okaň we has gara ýazylan sözleriň nähili soraglara jogap bolýandygyny aýdyň.

Gurban **okady**. Aman **okaýar**. Meret **okajak**. Jemal **gitdi**. Derman **geldi**. Dürli **gider**.

Hereketi aňladýan sözleri aýdyp beriň.

196-nji gönükme. Tapmaçany okaň we göçüriň.

Tapmaça

Alyp geldim palyzdan,
Ysy geler alysdan.
Gürbek, zamça, gülaby,
Şirinliginde syry.

197-njy gönükme. Göçüriň we nokatlara derek ýaýyň içindäki soraglara jogap bolýan sözleri tapyp ýazyň.

Jigim gurjak ... (näme etdi?). Pişik syçan ... (näme edýär?). Bu gün howa maýyl ... (näme eder?). Kakam zawodda ... (näme edýär?). Bagda guşlar ... (näme edýär?). Garlawaç uçup ... (näme etdi?).

198-nji gönükme. Şygry göçüriň we ýat tutuň.

Serkerde babamyz

Emir Temur babamyz,
Mert hem batyr babamyz.
Söweş-jeňleri gezen,
Beýik döwlet-ýurt düzen.

Öçmez ady ebedi,
Ýüregmizde öwürdi.
Unutmarys hiç haçan,
Sizi beýik babamyz.

Muhtar Hudaýkulow

SÖZLEM

199-njy gönükme. Sözlemleri okaň we göçüriň.

1. Biz mekdebe geldik.
2. Sen näçenji synpda okaýarsyň?
3. Okuwçylar, kitaby arassa saklaň!

Näçe sany sözlem ýazdyňyz?

Her sözlemde näçe sany söz bar?

**Sözlem sözlerden düzülip, gutaran
bir pikiri aňladýar.**

**Sözlem iki we ondan hem köp
sözden düzülýär.**

200-nji gönükme. Nokatlaryň ýerine galdyrylan harpy goýup, sözlemleri göçüriň.

Okuwçylar g...ldi. Olar s...np otagyna girdiler. M...gallym hem geldi. Okuwçylar mugallyma h...rmat goýý...rlar.

Her sözlemde näçe söz bar?

201-nji gönükme. Sözlemleri okaň we göçüriň. Nokatlaryň ýerine degişli sözi tapyp goýuň.

Merediň jigisi birinji synpda...

Sen şu gün bize...

Baýramyňyz gutly...

(okaýar, geljekmi, bolsun).

202-nji gönükme. Okaň. Bu ýerde näçe sözlem bardygyny aýdyň.

Aýna her gün ir turýar. Düşegini ýygnaýar. Soňra ýuwunýar. Ertirlik edinýär. Okuwa gidýär. Ol hatyny arassa ýazýar. Men Aýna bilen bir partada oturýaryn.

Sözlemiň soňunda nähili belgi goýulýar?
Täze sözlem nähili harp bilen başlanyp ýazylyr?

203-nji gönükme. Okaň. Nirede nokat goýmalydygyny aýdyň.

Aýnur edepli gyz Ol birinji synpda okaýar
Aýnur gowy okaýar Ol ejesine kömek berýär
Aýnur jigisine kitap okap berýär

Gerekli ýerde nokat goýup göçüriň.

204-nji gönükme. Göçüriň.

Çopanlar

Döwran aga baş çopan. Onuň kömekçileri
Rahym bilen Gurban. Olar goýun bakýarlar.

Goýunlaryň guzylary bar. Çopan itleri olara kömek berýär.

 Näçe sany sözlem ýazdyňyz?
Her sözlemde näçe sany söz bar?

205-nji gönükme. Okaň. Sözlemler näme hakynda habar berýär?

Samolýot uçdy. Samolýot ýolagçylary alyp gitdi. Samolýota köp adam sygýar. Menem samolýota mündüm. Samolýotyň içi örän oňat. Samolýot Nöküse gondy.

 Samolýot hakynda näçe sany sözlem bar?
Her sözlemden soň nähili belgi goýulýar?
Her sözlem näçe sany sözden düzülen?

206-njy gönükme. Sözleri öz ýerinde ulanyp, sözlemler düzüň we depderiňize ýazyň.

1. Çagalar, ejem, bagyna. gitdi.
2. Agşam, oýun, mekdebimizde, görkeziljek.

3. Sagat, oýun, başlanýar, näçede?

4. Bolsun, gutly, toýuňyz!

N u s g a: Ejem çagalar bagyna gitdi.

207-nji gönükme. Sözlemleri gerekli ýerinde nokat goýup göçüriň. Täze sözlemi baş harp bilen başlamagy unutmaň.

Obamyzda

Obamyzda çagalar bagy bar obamyzyň köp çagalary şoňa gatnaýar terbiýeçi çagalara erteki aýdyp berýär çagalar diňleýärler ol ýerde çagalaryň wagty gyzykly geçýär bizde çagalar hakda köp alada edilýär.

GEÇİLENLERİ GAÝTALAMAK

208-nji gönükme. Göçüriň. İçinde **o, ö** dodak çekimlileri bar bolan sözleriň aşagyny çyzyň.

– Ilaman, ine kökäni al. Jerene ber. Ilaman kökäni alýar. Ol kökäni Jerene berýär. Jeren kökäni Baba bilen iýýär.

 O, ö dodak çekimlileri näçenji bogunda ýazylýar?

209-njy gönükme. Göçüriň. İçinde **u, ü** dodak çekimlileri bar bolan sözleriň aşagyny çyzyň.

Baharda dürli-dümen otlar gögerýär. Oларыň atlary sanardan-da kändir.

Ysmanak, jag-jag, atgulak. Narpyz, merjengül we meýdan çäýý ýaly otlar şypaly otlardyr.

Beýle ösümlikleri köki bilen goparmak bolmaýar.

210-njy gönükme. Galdyrylyp ýazylan sözleri goýup okaň we ýazyň.

Biz ... çagalar.

Bagdaky ... güller.

Düzülişip ...

Oýnap ... gurýarys.

(şadyýan, bägül, durýarys, aýlaw).

Dodak çekimlileriniň näçenji bogunlarda ýazylandygyna üns beriň.

211-nji gönükme. Okaň we göçüriň. Nokatlaryň ýerine degişli dodak çekimlilerini ýazyň.

Ýor...nja, düw...n, köm...r, çol...k, dol...k, goý...n, tow...k, üz...m, ogl...n, sog...n, ök...z, dök...n, çoy...n, gurş...n, od...n.

1. **o, ö** dodak çekimlileri sözüň haýsy bogunlarynda ýazylýarlar?
2. **u, ü** dodak çekimlileri sözüň haýsy bogunlarynda ýazylýarlar?

212-nji gönükme. Okaň. Adam atlaryny, familiýalary, şäher we obalaryň, daglaryň we derýalaryň adyny tapyp, ýazuwda olaryň birinji harpynyň nähili harp bilen ýazylýandygyny aýdyň.

1. Meniň partadaş dostumyň ady Nartaý. Onuň familiýasy Ballyýew. Onuň daýzasy Nurhan Daşkent şäherinde ýaşaýar.

2. Biz dynç günü Gökje obasyna gezelenje gideris.

3. Biziň ýurdumyzda Amyderýa, Syrderýa ýaly uly derýalar bar.

4. Alymlar Garadagda barlag işlerini geçirdiler.

213-nji gönükme. Özüňize tanyş bolan adamlaryň, şäherleriň, obalaryň atlaryny ulanyp, sözlemler düzüň we depderiňize ýazyň.

N u s g a: Meniň ejemiň ady Gözel.

214-nji gönükme. Bir zadyň hilini, matanyň reňkini, suwuň tagamyny aňladýan

sözleri tapyp, nusgadaky ýaly depderiňize göçüriň.

- N u s g a:
1. Beýik dag.
 2. Gyzyt mata.
 3. Turşy çal.

215-nji gönükme. Göçüriň. **Nähili?, ne-neňsi?** diýen soraglara jogap bolýan sözleriň aşagyny çyzyň.

Tomusda gyzyt almalar bişýär. Bal ýaly üzümder bişýär. Ýakymly ysly zamçalar ýetişýär. Gyrmyzy reňkli üljeler ýygylýar.

Tomusda dostlaryňyz bilen nähili oýunlary oýnaýarsyňyz?

216-njy gönükme. Göçüriň we nokatlara derek ýaýyň içindäki soraglara jogap bolýan sözleri tapyp ýazyň.

Eneş kitap ... (näme etdi?). Gözel gurjak ... (näme edýär?). Biz ertir gezelenje ... (näme ederis?). Bu gün ýagyş ... (näme etdi?).

SÖZLEÝİŞ DILINI ÖSDÜRMÄGE DEGIŞLI GOŞMAÇA TEKSTLER

Guzyjyk bilen pişijek

– Dünýä indigiň ýere seredýärsiň. Näme ýerden bir zat tapjak bolýaňmy? – diýdi Pişijek guzyjyga ýüzlenip.

– Rysgalymy agtarýaryn-da. Ýogsam näme saňa meňzäp «Alma biş, agzyna düş», «Haçan hojaýynym bir zat berer-kä, diýip onuň eline seredip oturyberekämi?» – diýip jogap berdi Guzyjyk.

Guzyjyk mamla. Ýaşamak üçin, zähmet çekmeli. Diňe şonda rähnet görärsiň.

Ýumuş:

Şu erteki esasynda sahna taýýarlamaga synanyşyň.

Emir Temur babamyzyň dostluk hakynda aýdanlary

- Dostluk synagda bilinýär.
- Dostluk – hemme baýlykdan gymmat.

- Dostuňy ýaman günde syna.
- Çyn dost dostundan hiç wagt öýkele-meýär. Eger öýkelese-de ony bagyşlaýar.

Ýumuş:

1. Dostluk hakynda aýdylan pähimleri ýat-laň.
2. Dost nähili bolmaly?
3. Dostlaryňyz hakynda aýdyp beriň.

Der gelmese, dür gelmez

Tomusda depäň güne
Gaýnamasa der gelmez.
Saýa söýüp ýatanlar
Idili hasyl almaz.

Gün dogýança ýatma, sen,
Işle, tur-da ir bilen.
Gürläp, baýlyk satma sen,
Baýlyk geler der bilen.

Amangül Babajanowa

Mekgejöwen

Her bir dänäň müň bolsun,
Ös, sen mekgejöwenim!
Et, ýag bolsun, ýüň bolsun,
Ös, sen mekgejöwenim!

Ýüpek gupak başyňda,
Dokuz dolak daşyňda,
Miweleriň döşüňde,
Ös, sen mekgejöwenim!

Kerim Gurbannepesow

Guzyjyk

Buýralyja guzyjyk,
Tüýjagazy näzijek.

Bökjekleýär, oýnaýar.
Gök otjagaz çeyneýär.

Ajyganda: «Mä!» diýýär.
Enesi hem: «Hä!» diýýär.

Göle

Göle jan-a, göle jan.
Gel-de elim ýala, jan.

Ot getirdim, iý hany.
Maňa «Sag bol!» diý hany.

Için çekip, molama.
Ýekesiräp, nalama.

Ejeň gitdi jeňňele.
Agşam geler süýt bile.

Surat

Gulajygy çürüje,
Murty akja pişijek,
Gözjagazyň delmunýär,
Sabry ýokja pişijek.

Hany ýere böksene,
Ýanjagazma çöksene!

Gaharlanman myrlasaň,
Süýtdür gaýmak bereýin.
Agram salmaz dişiňe –
Ýagly gaýmak bereýin.

Dişim akja, arassa
Täze ýagan gar ýaly,
Dişim akja, arassa.
Hemmäaniňkem şeýle bor,
Dişlerine seretse.

Agşam ýatjak bolamda,
Goýýan ähli işimi.
Pasra çalyp, çotgalap,
Ýagşy ýuwýan dişimi.

Ertir irden oýanyp,
Ýaltalygy kowýaryn.
Zarýadkadan soň ýene
Ilki dişim ýuwýaryn.

Enem-atam öwretdi,
Üns berýän men dişe.

Mydam aýap saklaryn,
Dişim gerek hemişe.

Kim bilmeşek

Ynha dürli mataljyk,
Manylarny kim biljek?

Janlysy bar, jansyzy,
Synla görjek men size.

Janlylarny kim biljek?
Jansyzlarny kim biljek?

Ol nämekä?

Ol nämekä?

Kim bilmeşek?

Kim bilmeşek?

Pesejik bag reňki gökdür,

Ony ekýän adam dokdur.

Käsi sargylt, käsi akdyr.

Peliň görki, ýeriň nagşy,

Timar berseň öser ýagşy.

Her bir öýde dört-bäş dogan,
Sanardan kän meňzeş goňşy.
Ol nämekä?
Ol nämekä?
Kim bilmeşek?
Kim bilmeşek?

(Pagta)

Arkasynda dag çöküp,
Egredendir boýnuny,
Ýene-de ol käwagt
Eder gödek oýnuny.

Dört aýagy çepekli,
Oty selme ýandakdyr,
Tomsuň günem bir hepde
Suwsuz oňýany hakdyr.
Ol nämekä?
Ol nämekä?
Kim bilmeşek?
Kim bilmeşek?

(Düýe)

Orazyň bagy

Üç ýyl ozal
Ekipdi ol
Injir, üzüm, naryny.
Düýbün depip,
Suwlar sepip,
Ýetişdirdi baryny.

Gör, ýaş Oraz,
Gyşy hem ýaz,
Işleýär öz bagynda.
Oýnap-gülüp,
Miwe üzüp,
Iýer tomus çagynda.

MAZMUNY

Ses we harp	3
Çekimli we çekimsiz sesler	6
Çekimli sesler	6
Çekimsiz sesler	12
Ýogyn we inçe çekimli sesler	16
Açyk we dymyk çekimsizler	28
Bogun	39
Dodak çekimlileri	50
Söz	58
Baş harp	69
Predmetiň hilini aňladýan sözler	77
Hereketi aňladýan sözler	83
Sözlem	94
Geçilenleri gaýtalamak	99
Sözleýiş dilini ösdürmäge degişli goşmaça tekstler	103

Abdullayeva, Gulbahor.

A13 Ona tili. 1: umumta'lim maktablarining 1-sinfi uchun darslik / G. Abdullayeva, G. Welbegow, K. Xallyyew. — T.: «O'zbekiston», 2013. — 112 b.

I. Welbegow, Gurbanberdi II. Hallyyew, Kamiljan.

ISBN 978-9943-01-063-5

UO'K: 811.512.164(075)

372.881.1(075)

KBK 81.2Tur-9

O'quv nashri

GULBAHOR ABDULLAYEVA, GURBANBERDI VELBEGOV,
KOMILJON XOLLIYEV

ONA TILI

(turkman tilida)

1-sinf uchun

Suratçy	A. Saýdberdiýew
Redaktor	Ş. Abdullaýewa
Çeper redaktor	H. Kutlukow
Tehredaktor	D. Gabdrahmanowa
Korrektor	Ş. Abdullaýewa
Kompýuter ýörestkaçysy	K. Goldobina

Neşirýat lisenziýasy AI № 158, 14.08.09.

Ýygnamaga berildi 2013-nji ýylyň 12-nji fewralynda.

2013-nji ýylyň 12-nji aprelinde çap etmäge rugsat edildi.

Ölçegi 70x90^{1/16}. «Arial» garniturası. Kegli 19. Ofset kagyzy.

Ofset usulynda çap edildi. Şertli n.l. 8,19. Neşir n.l. 8,50.

979 nusgada çap edildi. Sargyt № 13-146.

Özbekistanyň Metbugat we habar agentliginiň «O'zbekiston» neşirýat-çaphana
döredijilik öýünde çap edildi. 100129, Daşkent, Nowaýy köçesi, 30.

Telefon: 244-34-01, 244-38-93, 244-37-81.

Faks: (3712) 244-38-10, 244-38-93, 244-39-15.

e-mail: uzbekistan@iptd-uzbekistan.uz

www.iptd-uzbekistan.uz